

БОЛОВСРОЛЫН СУДАЛГААНЫ ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН

#8 (29)

Сар тутмын хэвлэл

<http://www.mnier.mn>

VIII сар

**ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН
СУРГУУЛЬ**
(Нүүр 3-5)

**СУРГУУЛИЙН ӨМНӨХ
БОЛОВСРОЛ**
(Нүүр 12)

СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ
(Нүүр 13)

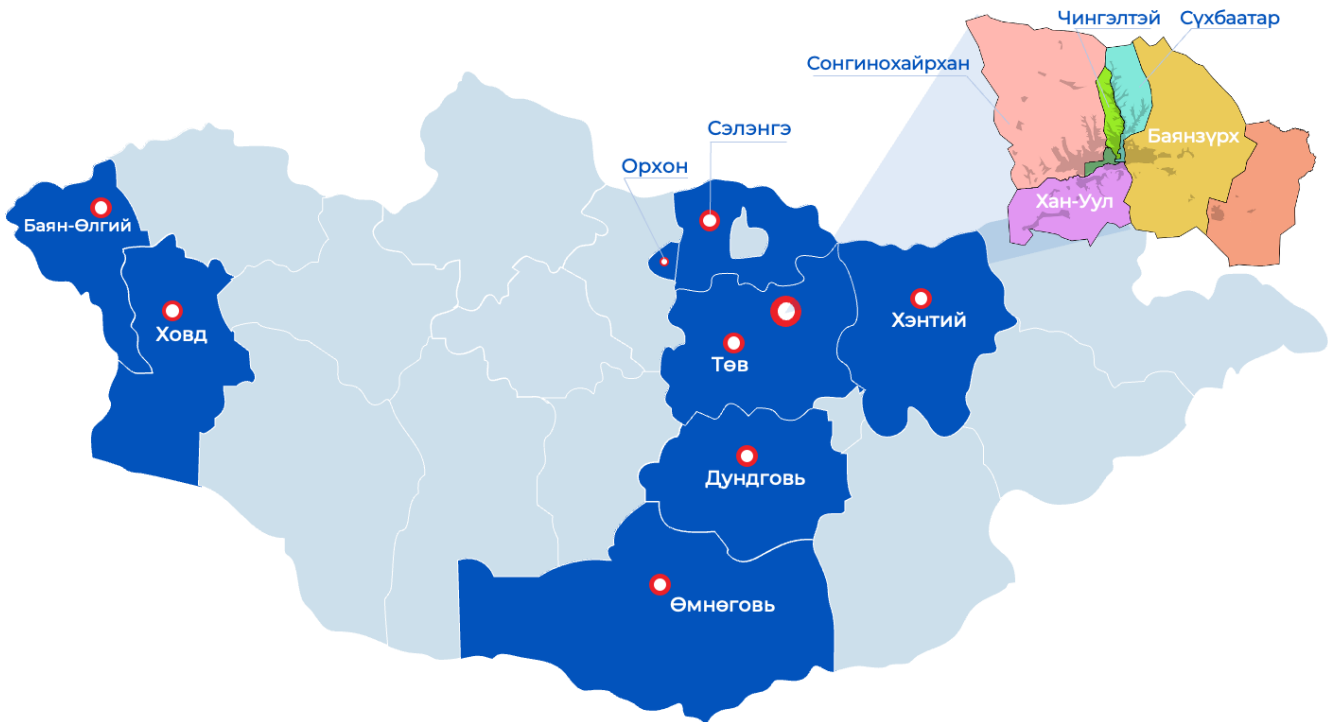

"СУРГУУЛИЙН ӨМНӨХ БОЛОН ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН НЭГЖ ӨРТГИЙН ТООЦООЛОЛ" СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Сургууль, цэцэрлэгүүд хөгжихөд сургалтын агуулга, арга зүй, зохион байгуулалтыг тасралтгүй хөгжүүлэхээс гадна орчин үеийн менежментийн шилдэг туршлага, арга хэрэгслийг ашиглах шаардлага тулгарч байгаа бөгөөд боловсролын салбарын үндсэн үйл ажиллагаатай уялдаж хөтөлбөрийн нэгж өртгийг үнэн бодитой тодорхойлсон судалгаа дутмаг байсаар байна. Засгийн газрын 2022 оны 91 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Хувьсах зардлын дундаж нормативаар төсөв хуваарилах, санхүүжүүлэх аргачлалтай холбоотойгоор "СӨБ болон ЕБС-ийн хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгж өртгийн тооцоолол" судалгааны төслийн ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.

Судалгааны зорилго

Үйлдэлд суурилсан аргаар хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгж өртгийг тооцоолж, сайжруулах

Судалгааны хамарсан хүрээ:

- Нийслэлийн Баянгол, Баянзүрх, Сонгинохайрхан, Сүхбаатар, Хан-Уул, Чингэлтэй дүүргийн түүвэрт сонгогдсон сургууль, цэцэрлэгүүд (12)
- Баян-Өлгий, Дархан-Уул, Орхон, Өмнөговь, Сэлэнгэ, Төв, Ховд, Хэнтий аймгийн сумдын сонгогдсон сургууль, цэцэрлэгүүд (19)

Судалгааны зорилт:

- Судалгаанд дээрээс доош өртөг тооцох (TOP DOWN) арга ашиглах
- Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын нэг суралцагчид боловсрол эзэмшүүлэхэд ногдох өртгийн дундаж хэмжээг тогтоох
- Хувьсах зардал тооцох аргачлалыг боловсронгуй болгох, санал дэвшүүлэх

СУРГАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ӨРТГИЙН ТООЦООЛОЛ БА ЗАРДЛЫН ТОМЬЁОЛОЛ

Боловсролын сургалтын байгууллагын зардлын томьёонд үндэслэн санхүүжүүлэх буюу төсвийг суралцагчийн тоо гэх мэт хувьсагчийн математик томьёогоор тооцох аргачлалыг 1960-аад оноос эхлэн хэрэглэж байв.

Томьёонд үндэслэн санхүүжүүлэх аргачлал тухайн улсын хүн ам зүй, нийгэм-эдийн засгийн онцлогтой ихээхэн холбоотой байдаг.

Томьёонд ашиглаж буй гол хувьсагчид нь суралцагчийн тоо, бүлгийн түвшин (бага, дунд, ахлах, бэлтгэл), хэрэгцээ, хөтөлбөр, сургалтын байгууллагын шинж чанар, хүүхдийн нийгэм-эдийн засгийн шинж чанар зэргийг хамардаг бол гол коэффициент нь тухайн хувьсагчийг үржүүлэх мөнгөн дүн байдаг. Гэхдээ эдгээр нь боловсролын салбарын бодлогын зорилготой уялдаж өөр өөр үүрэгтэй байна.

Судлаачид санхүүжилтийн томьёо хэрэглэж буй улс орнуудын бодлогыг тэгш байдал (equity), хангалттай байдал (adequacy), үр ашиг (efficiency), ил тод, хариуцлагатай байдал (transparency and accountability), захиргааны зардал (administrative costs) гэсэн шалгуураар үнэлдэг.

Өртгийн удирдлагын орчин үеийн систем загваруудын нэг нь өртгийг үйлдэлд суурилан төсөвлөн, хэмжин, үнэлэх замаар удирдах явдал юм.

Үйлдэлд суурилсан өртөг тооцолт нь үйлдлээр илэрхийлэгдсэн бүтээгдэхүүн үйлчилгээнд зардал чиглүүлэгч, үйлдэл чиглүүлэгчийн тусламжтайгаар шууд бус зардлыг хуваарилах систем юм. Swan (2002)

Үйлдэлд суурилсан төсөвлөлт нь хэрэглэгчийн хэрэгцээг хангах бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нийлүүлэхийн тулд санхүүгийн болон үйл ажиллагааны зориулалтаар нөөцийг хуваарилах үйлдлүүдийг тодорхойлох процесс юм. Brimson & Fraser (1991); Brimson & Antos (1994/1999); Sharman (1996); Kaplan & Cooper (1998); Liu, Mitchell, & Robinson (2008)

Шийдвэр гаргалт нь боломжит хувилбаруудаас оновчтойг сонгох сонголт бөгөөд зорилгод хүрэх хамгийн сайн сонголт байх, Certo (2012); мөн хамгийн сайн хувилбарыг сонгохдоо хувилбаруудын алдагдсан боломжийн өртгийг тодорхойлох процесс, Wood (2004) юм.

БОЛОВСРОЛЫН САЛБАРЫН ҮЙЛДЭЛД СУУРИЛСАН ТӨСӨВЛӨЛТ

Боловсрол олгох сургалтын үйл явц нь системийн хувьд татах, элсүүлэх, чиглүүлэх үйл ажиллагаанаас эхлээд үндсэн процесс болох сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, шинжлэх, үнэлэх, дүгнэх, төгсөлт буюу хөтөлбөрийн чанарын болон гарцын үнэлгээ гэсэн үндсэн үйл ажиллагаанууд, түүнийг дэмжих үйл ажиллагаанууд тус тус явагдана.

Хөтөлбөрт суурилсан санхүүжилтийн томьёо нь нэмэлт зардал их шаардах судлагдахуунд илүү их зардал хуваарилдаг байна. Мөн сургалтын байгууллагын шинж чанарт суурилсан санхүүжилт нь цэцэрлэгийн хэмжээ, алслагдмал байдал, орон нутгийн үнийн түвшин, цэцэрлэгийн барилгын насжилт гэх мэт үзүүлэлттэй холбоотой онцлогийг харгалзаж тэгшитгэх зорилгыг агуулдаг.

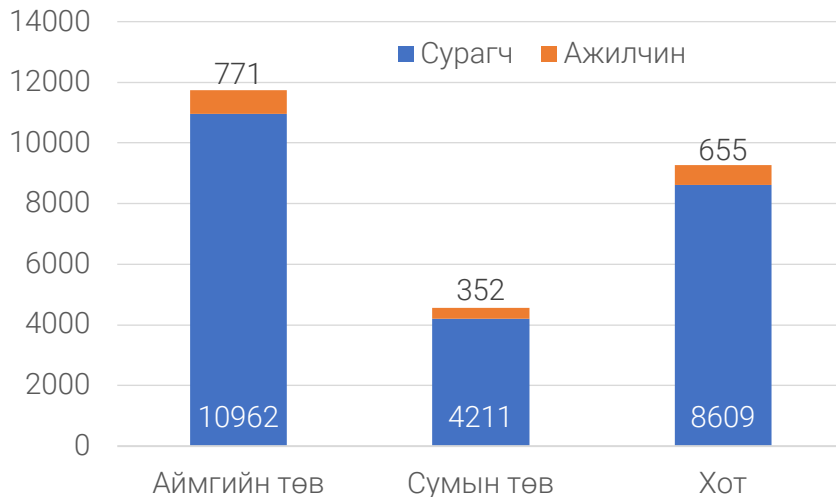
ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛИЙН ӨРТӨГ

Ерөнхий боловсролын сургууль болон цэцэрлэгийн удирдах албан тушаалтан, нягтлан бодогч, сургалтын менежер, багш нартай уулзаж санхүүгийн тоон мэдээлэл, хоёрдогч эх үүсвэр буюу баримт бичиг судлалын аргаар цуглуулсан мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийлээ. Үйлдэлд суурилсан аргаар хөтөлбөрийн нэгж өртгийг тодорхойлоход санхүүгийн дэлгэрэнгүй мэдээллээс гадна, өртгийг хуримтлуулан бүртгэхэд шаардлагатай чиглүүлэгч үзүүлэлтүүдийн мэдээлэл үнэн зөв байх шаардлагатай.

Сургалтын төлөвлөгөө: Хөтөлбөрийн өртгийг тооцоход гол чиглүүлэгч үзүүлэлтүүдийн нэгийг сургалтын төлөвлөгөө гэж үзсэн. Сургалтын төлөвлөгөөнд үндэслэн, бага, суурь, бүрэн дунд боловсролын стандартыг хангахад шаардлагатай үйл ажиллагаа, тоног төхөөрөмж, ном сурах бичиг, хичээлийн хэрэгсэл зэргийн өртгийг тооцон хувьсах зардлын нормативыг тогтоох бол хамгийн хялбар арга гэдгийг судлаачид тогтоосон байдаг. Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн хувьсах зардлын дундаж нормативд үндэслэн олгох санхүүжилт нь сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх захиргаа, удирдлагын болон мэргэжлийн чадварлаг багшлах хүний нөөцөөр хангагдах, сургалтын тоног төхөөрөмж, хичээл, практикийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах, боловсролын стандартыг хангахад чиглэсэн зайлшгүй шаардлагатай үйл ажиллагааны урсгал зардалд хүрэлцэхүйц байна гэж журамд заажээ. Иймд сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөө нь санхүүжилтийг хуваарилахад шаардлагатай гол чиглүүлэгч гэж үзэж болохоор байна.

СУРГУУЛИЙН МЭДЭЭЛЭЛ:

График 1. Хүүхдийн тоо (байршлаар)

Судалгааны ажлыг хүүхдийн тоо, сургуулийн хэв шинж, байршил зэргийг харгалзан түүврээр сонгосон тусгай 1, лаборатори 3, олон улсын хөтөлбөртэй 1, ердийн 15 нийт 20 сургууль дээр хийж гүйцэтгэлээ. Нийслэлийн 7, аймгийн төвийн 8, сумын төвийн 5 сургуулийн нийт 23782 сурагчдад хуваарилсан санхүүжилтийн мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийсэн. Судалгаанд оролцсон сургуулиудаас Дархан-Уул аймгийн 12-р сургууль хамгийн цөөн буюу 261 сурагчтай,

нийслэлийн 53-р сургууль хамгийн олон буюу 3542 сурагчтай байв. Хүүхдийн тооны интервалийг харгалзаж сургуулиудыг сонгосон нь судалгааны ажлын үр дүнд шууд нөлөө үзүүлсэн. Учир нь хувьсах зардлын дундаж норматив нь цэцэрлэг болон сургуулийн хүүхдийн тооноос шууд хамааралтайгаар өөрчлөгдөх зардлын нэг хүүхдэд ногдох хэмжээг илэрхийлсэн дүн байдаг.

Хүснэгт 1. Сургуулийн сурагч, багш, ажилтны тоо

Нэр	Аймаг нийслэл	Суурьшил	Сурагч	Ажилтан
Өлгий сум 6-р сургууль	Баян-Өлгий	Аймгийн төв	656	74
Цэнгэл сум 1-р сургууль	Баян-Өлгий	Сумын төв	1648	131
Дархан-Уул сум 12-р сургууль	Дархан-Уул	Аймгийн төв	261	51
Эрдэнэт хот 5-р сургууль	Орхон	Аймгийн төв	2644	133
Эрдэнэт хот Уран эгшиг урлагийн сургууль	Орхон	Аймгийн төв	350	54
Даланзадгад сум 5-р сургууль	Өмнөговь	Аймгийн төв	1840	101
Жаргалант сум 7-р сургууль	Ховд	Аймгийн төв	1419	100
Булган сум 1-р сургууль	Ховд	Аймгийн төв	1173	99
Хэрлэн сум 1-р сургууль	Хэнтий	Аймгийн төв	2619	159
Ханбогд сум 2-р сургууль	Өмнөговь	Сумын төв	707	59
Сайхан сум 2-р сургууль	Сэлэнгэ	Сумын төв	563	48
Баянчандмань Баянчандмань сургууль	Төв аймаг	Сумын төв	918	72
Жаргалтхаан сум Жаргалтхаан сургууль	Хэнтий	Сумын төв	375	42
Сүхбаатар дүүрэг 45-р сургууль	Улаанбаатар	Хот	1846	120
Сонгинохайрхан дүүрэг 123-р сургууль	Улаанбаатар	Хот	1319	80
Чингэлтэй дүүрэг 149-р сургууль	Улаанбаатар	Хот	755	75
Хан-Уул дүүрэг 63-р тусгай сургууль	Улаанбаатар	Хот	277	80
Сүхбаатар дүүрэг Спортын төв сургууль	Улаанбаатар	Хот	483	57
Баянзүрх дүүрэг 53-р сургууль	Улаанбаатар	Хот	3542	190
Баянгол дүүрэг Шинэ-Эрин ОУ-ын сургууль	Улаанбаатар	Хот	387	53

БАГШ, СУРАГЧИЙН ХАРЬЦАА

Сургуулиудын нэг багшид ногдох сурагчийн тоо дунджаар 18 байгаа бол тусгай хэрэгцээт сургуулийн нэг багшид ногдох сурагчийн тоо 5 байна. Багш сурагчийн тооны харьцаа нь хувьсах зардлын нийт дүнд гол нөлөөллийг үзүүлдэг. Тухайн сургууль олон суралцагчтай байх тусам нэг суралцагчид ногдох зардал эдийн засгийн онолын өргөжилтийн үр өгөөжийн хуулиар буурах учиртай. Нэг багшид ногдох суралцагчдын тоо оновчтой түвшинд хүрвэл цалинд зарцуулагдаж байгаа зардлыг илүү үр ашигтай зарцуулж болох боломж бүрдэнэ.

ТӨСВИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

Төсвийн мэдээллийг сургуулиудын 2022 оны бодит гүйцэтгэл дээр үндэслэсэн. Нэг сурагчид ногдох гол хувьсах зардлууд болох багшийн цалин, захиргаа аж ахуйн ажилчдын цалин, эрүүл мэндийг дэмжих үйлчилгээний зардал, багшийн хөгжлийн зардал, цахим хэрэглээний зардал, ариутгал үйлчилгээний зардал, танхимаас гадуурх үйл ажиллагааны зардал, сургуулийн үйл ажиллагааны зардал, хичээл практикийн зардлуудыг багтаан тооцоололд орууллаа.

Хувьсах зардлыг зарцуулах журамд заасны дагуу санхүүжилтээр олгосон хувьсах зардал дараах зориулалтаар зарцуулагдсан байхыг суурь болгов.

Хүснэгт 2. Сургуулиудын хувьсах зардлын зориулалт, ангилал

№	Зориулалт, арга хэмжээ	Зардлын дэлгэрэнгүй тайлбар	Эдийн засгийн ангилал
1.	Шаардлагатай багшийн тоо, орон тооны жишиг нормативаар тооцсон захиргаа, аж ахуйн ажилтны тоонд хамаарах үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, түүнд ногдох ажил олгогчоос төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэл	Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдаж байгаа нэг суралцагчид ногдох хувьсах зардлын дундаж нормативын цалингийн санд багш, ажилтны үндсэн цалин, төрийн алба хаасан хугацааны нэмэгдэл, заах аргын нэгдэл удирдсаны нэмэгдэл, мэргэшлийн зэргийн нэмэгдэл, тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхдэд үйлчилгээ үзүүлсний нэмэгдэл, орон нутгийн нэмэгдэл, гүйцэтгэлийн урамшууллаас бусад Засгийн газрын тогтоолоор баталсан бусад нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, тэдгээрт ногдох ажил олгогчоос төлөх нийгмийн болон эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл тус тус багтана.	Цалин хөлс, урамшууллын зардлын бүлэгт хамаарна.
2.	Сургуулийн үйл ажиллагааны урсгал зардал	Байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааны зардалд захиргааны бичиг хэрэг, тээвэр шатахуун, томилолт, бараа үйлчилгээний бусад, төлбөр хураамж, даатгал гэх мэт зардал багтана.	Бараа, үйлчилгээний бусад эдийн засгийн ангилал (бичиг хэрэг, тээвэр шатахуун, томилолт, төлбөр хураамж г.м)
3.	Багшийн тасралтгүй хөгжлийг дэмжих зардал	Багшийн хөгжил буюу мэргэжил дээшлүүлэх зардалд цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, ажилтны хөгжих хэрэгцээнд суурилсан цахим платформд түшиглэн явуулах тусгай сургалт (1, 5, 10 жилийн сургалтаас бусад) үйл ажиллагааны зардал багтана.	Бараа, үйлчилгээний бусад зардал

Хүснэгт 2а. Сургуулиудын хувьсах зардлын зориулалт, ангилал

№	Зориулалт, арга хэмжээ	Зардлын дэлгэрэнгүй тайлбар	Эдийн засгийн ангилал
4	Эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардал	Эрүүл мэндийн үйлчилгээнд эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний баталсан шийдвэрийн дагуу эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх арьс өнгө, сүрьеэ, цагаан хорхой, нян тээгч илрүүлэх үзлэг шинжилгээ, эрүүл мэндийн даатгалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг эрх бүхий байгууллагатай хамтран боловсруулах “Багш” багцын үзлэг, шинжилгээ багтана.	Бараа, үйлчилгээний бусад зардал
5	Цахим хэрэглээний зардал	Цахим хэрэглээний зардалд цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, ажилтны сургалтын үйл ажиллагаанд шаардлагатай цахим систем, дата, цахим эрх зэрэг бусад мэдээлэл технологийн зардал багтана.	Бараа, үйлчилгээний бусад зардал (бусдаар гүйцэтгүүлсэн ажил, үйлчилгээ)
6	Анги танхимын ариутгал, цэвэрлэгээний зардал	Ариутгал, цэвэрлэгээ, сургуулийн нийтийн эзэмшлээс бусад анги танхимын үйлчилгээ, цэвэрлэгээний зардал багтана.	Бараа, үйлчилгээний бусад зардал
7	Хичээл сургалтын үйл ажиллагааны зардал	Хичээл сургалтын үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлөөр хангах, багшийн сургалтад шаардлагатай орчныг бий болгох зориулалттай зардал байна. Хичээл, практикийн зардалд лаборатори, кабинетын сургалтын хэрэглэгдэхүүний жагсаалтад байхгүй материал, бичгийн цаас, шохой, бал, маркер, принтерийн хор, судлагдахууны онцлогтой хэрэглэгдэх, туршилт дадлагын явцад шаардагдах химийн урвалж бодис, технологийн хичээлийн бэлдэц, мод материал, сагсан бөмбөг, хөл бөмбөг, тугалган цаас, лаа, зай, хадаас, оёдлын утас, даавуу зэрэг гэх мэт хөрөнгийн бус хангамжийн материал багтана.	Бараа, үйлчилгээний бусад зардал (хичээл, практикийн зардал)
8	Танхимаас гадуурх хичээл сургалтын үйл ажиллагааны зардал	Танхимын бус сургалтын үйл ажиллагааны зардалд суралцагчдыг сургуулиас гадна музей, номын сан, түүхийн дурсгалт газарт түшиглэн танхимаас гадуурх сургалтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх зардал багтана.	Бараа, үйлчилгээний бусад зардал (хичээл, практикийн зардал)
9	Сургалтын тоног, төхөөрөмжийн нөхөн хангалтын зардал	Тоног, төхөөрөмжийн нөхөн хангалтад ерөнхий боловсролын сургалтын орчин болон цахим орчныг бүрдүүлэхэд шаардлагатай техник, тоног төхөөрөмж, компьютер түүний дагалдах хэрэгслийн насжилтаас хамаарч нөхөн хангалт хийх зардал багтана.	Бараа, үйлчилгээний бусад зардал (багаж хэрэгсэл, тавилга, тоног төхөөрөмж)

2022 онд хувьсах зардлын дундаж нормативыг шинэчлэн баталснаар санхүүжилтийг дараах хөтөлбөр, арга хэмжээний дагуу олгодог болсон бөгөөд багш төвтэй зардал нэмэгдсэн. Сургуулиудын хувьд санхүүжилтийн нийт дүн өссөн боловч захиргаа аж ахуйд чиглэсэн зардал харьцангуй буурсныг онцолж байсан. Дараах хүснэгтэд сургуулиудын хувьсах зардлын бүрэлдэхүүнийг нэгтгэн харуулав.

Хүснэгт 3. Сургуулиудын хувьсах зардлын дүн (мянган төгрөг)

№	Сургууль	Багшийн цалин	ЗАА цалин	Эрүүл мэнд	Багшийн хөгжил	Цахим	Ариутгал	ТГҮАЗ	СҮАЗ
1	Сүхбаатар дүүрэг 45-р сургууль	1,846,373	465,045	8,708	15,050	16,984	7,582	3,400	28,431
2	Өлгий сум 6-р сургууль	912,351	402,992	3,526	7,951	8,834	3,534	1,745	13,251
3	Сонгинохайрхан дүүрэг 123-р сургууль	905,415	330,154	7,095	13,882	15,158	6,170	3,085	7,712
4	Орхон-Уул сум 5-р сургууль	1,909,814	420,750	11,775	23,020	10,957	10,167	5,120	14,354
5	Булган сум 1-р сургууль	1,115,233	616,908	6,554	14,684	12,385	6,309	2,849	5,054
6	Баянчандмань сургууль	862,268	335,206	5,683	11,032	10,259	4,372	2,420	5,460
7	Даланзадгад сум 5-р сургууль	1,394,447	305,283	9,448	18,485	20,539	8,216	4,108	10,269
8	Ханбогд сум 2-р сургууль	737,658	323,996	4,496	8,804	9,739	3,913	1,957	4,891
9	Хэрлэн сум 1-р сургууль	2,395,723	289,360	12,248	23,990	26,655	16,038	5,331	13,791
10	Жаргалтхаан сум Жаргалтхаан сургууль	453,123	171,029	2,910	5,725	4,586	8,122	1,273	3,181
11	Чингэлтэй дүүрэг 149-р сургууль	642,603	352,458	4,574	8,951	9,266	3,978	1,986	13,473
12	Баянгол дүүрэг Шинэ-Эрин ОУ-ын сургууль	1,168,885	386,943	2,240	5,040	-	61,380	-	-
13	Орхон-Уул сум Уран эгшиг урлагийн сургууль	276,542	267,595	790	1,591	1,744	900	500	8,350
14	Хан-Уул дүүрэг 63-р тусгай сургууль	996,413	427,795	3,465	6,779	7,532	3,013	1,507	32,629
15	Цэнгэл сум 1-р сургууль	1,767,778	467,799	8,486	16,602	18,447	7,541	3,689	9,755
16	Дархан-Уул сум 12-р сургууль	522,853	282,433	2,067	4,220	4,646	1,884	935	2,527
17	Сүхбаатар дүүрэг Спортын төв сургууль	757,139	243,068	3,600	5,520	4,823	2,833	1,614	3,738
18	Жаргалант сум 7-р сургууль	1,239,452	442,659	4,731	15,657	17,376	6,959	3,479	8,698
19	Сайхан сум 2-р сургууль	559,273	267,948	3,800	317,394	8,262	3,304	1,652	35,553
20	Баянзүрх дүүрэг 53-р сургууль	2,458,165	494,689	14,960	29,680	33,022	13,209	6,609	8,193

Багш нар сургалтын үйл ажиллагаагаа саадгүй явуулахад шаардагдах сургалтын хэрэглэгдэхүүний зардал буюу хичээл практикийн зардал шинэ хувьсах зардлаар нэмэгдсэн. Багшийн цалингаас гадна сургалтын үйл ажиллагаатай шууд холбоотой зардал бол хичээл практикийн зардал байдаг. Тэгвэл тус сургуулиудад энэхүү санхүүжилт хэрхэн олгогдож байгааг доорх хүснэгтэд харууллаа. Нэг сурагчид ногдох хичээл практикийн зардал дунджаар 22 мянган төгрөг, нэг багшид ногдох хичээл практикийг зардал 356 мянган төгрөг байв. Хичээл практикийн зарцуулалтыг судлагдахуун бүрд чиглүүлэн шингээх нь өртийг зөв хуримтлуулан бүртгэхэд чухал ач холбогдолтой.

Хүснэгт 4. Нэг сурагчид ноогдох хичээл практикийн зардал (мянган төгрөг)

Сургууль	Хичээл практикийн зардал	Нэг сурагчид ногдох ХПЗ	Нэг багшид ногдох ХПЗ
Сүхбаатар дүүрэг 45-р сургууль	28,431	15	347
Өлгий сум 6-р сургууль	13,252	20	255
Сонгинохайрхан дүүрэг 123-р сургууль	23,136	18	437
Орхон-Уул сум 5-р сургууль	36,628	14	363
Булган сум 1-р сургууль	22,723	19	373
Төв Баянчандмань сургууль	18,515	20	431
Даланзадгад сум 5-р сургууль	30,808	17	416
Ханбогд сум 2-р сургууль	14,673	21	386
Хэрлэн сум 1-р сургууль	38,488	15	313
Жаргалтхаан сум сургууль	9,544	25	382
Чингэлтэй дүүрэг 149-р сургууль	14,918	20	339
Баянгол дүүрэг Шинэ-Эрин ОУ-ын сургууль	25,834	67	698
Эрдэнэт хот Уран эгшиг урлагийн сургууль	5,390	15	159
Хан-Уул дүүрэг 63-р тусгай сургууль	10,123	37	184
Цэнгэл сум 1-р сургууль	26,978	16	281
Дархан-Уул сум 12-р сургууль	7,064	27	252
Сүхбаатар дүүрэг Спортын төв сургууль	11,810	24	251
Жаргалант сум 7-р сургууль	26,096	18	414
Сайхан сум 2-р сургууль	12,393	22	459
Баянзүрх дүүрэг 53-р сургууль	49,487	14	361

Олон улсын хөтөлбөртэй сургуульд нэг сурагчид ногдох хичээл практикийн зардал 67 төгрөг, тусгай сургуульд 37 төгрөг, 2500-с дээш суралцагчтай сургуульд 14 төгрөг байна.

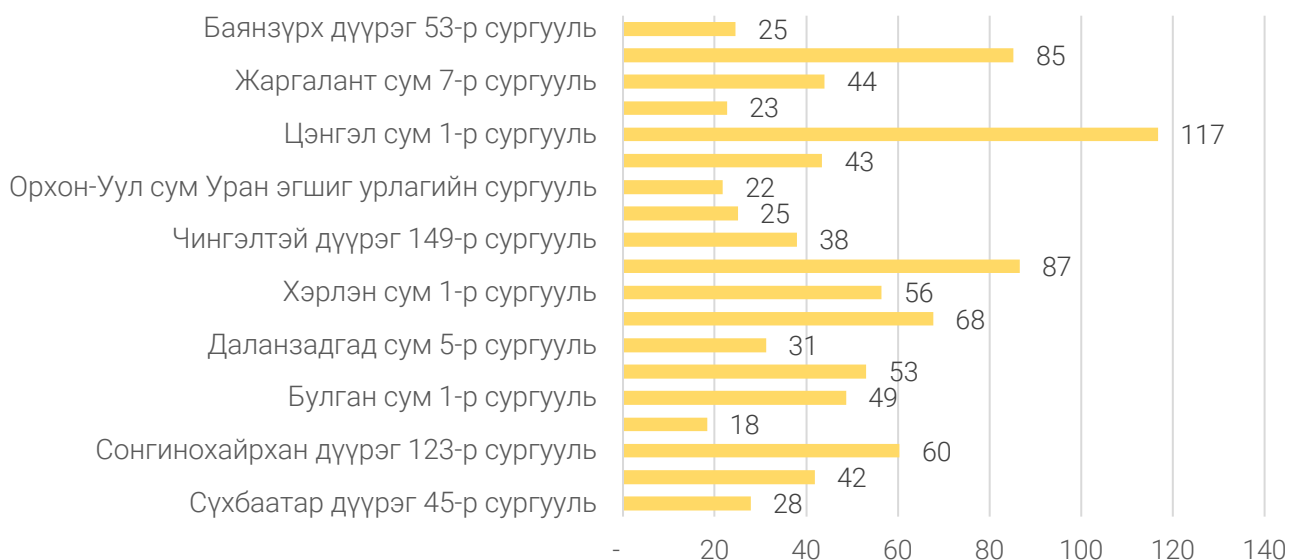
ТОГТМОЛ ЗАРДАЛ

Орон нутгийн төсвөөс санхүүждэг байр ашиглалтын буюу тогтмол зардал нь сургалтын үйл ажиллагааг явагдахад чухал зардлуудын нэг гэж үзэж болно. Ихэнхдээ тогтмол зардлыг эрүүл, аюулгүй сурч хөгжихөд хамаарах гол зардлуудын нэгээр улс орнууд хүлээн зөвшөөрч эхэлсэн. Сургуулиудад гэрэл цахилгаан, түлш халаалт, урсгал засвар, цэвэр, бохир ус гэсэн тогтмол зардлуудыг орон нутгийн төсвөөс сургуулийн талбай, хэв шинж зэргээс үл хамааран олгогдож байна.

Хүснэгт 5. Тогтмол зардал (мянган төгрөг)

	Гэрэл, цахилгаан	Түлш, халаалт	Урсгал засвар	Цэвэр, бохир ус	Тогтмол зардлын дүн
Сүхбаатар дүүрэг 45-р сургууль	18,545	31,334	39,890	16,833	106,602
Өлгий сум 6-р сургууль	6,205	44,471	1,100	13,440	65,216
Сонгинохайрхан дүүрэг 123-р сургууль	15,951	28,250	80,000	23,188	147,389
Орхон-Уул сум 5-р сургууль	17,000	71,000	14,000	40,000	142,000
Булган сум 1-р сургууль	6,182	77,570	1,849	800	86,401
Төв Баянчандмань сургууль	13,793	139,938	1,000	36	154,767
Даланзадгад сум 5-р сургууль	17,632	71,400	12,000	40,404	141,435
Ханбогд сум 2-р сургууль	10,976	127,543	5,520	18,963	163,002
Хэрлэн сум 1-р сургууль	24,953	320,598	8,105	27,066	380,723
Жаргалтхаан сум Жаргалтхаан сургууль	8,037	123,609	2,104	2,880	136,631
Чингэлтэй дүүрэг 149-р сургууль	38,755	124,313	-	22,837	185,905
Баянгол дүүрэг Шинэ-Эрин ОУ-ын сургууль	21,951	21,823	26,993	5,843	76,610
Орхон-Уул сум Уран эгшиг урлагийн сургууль	4,106	6,999	16,211	4,802	32,119
Хан-Уул дүүрэг 63-р тусгай сургууль	12,396	13,322	38,000	48,240	111,959
Цэнгэл сум 1-р сургууль	6,050	191,051	1,100	2,000	200,201
Дархан-Уул сум 12-р сургууль	10,352	19,929	19,800	7,095	57,175
Жаргалант сум 7-р сургууль	31,471	119,567	6,983	31,352	189,372
Сайхан сум 2-р сургууль	7,787	176,869	2,600	18,398	205,654
Баянзүрх дүүрэг 53-р сургууль	34,177	34,751	45,000	22,623	136,551

График 2. Тогтмол зардал болон талбайн харьцаа

Тогтмол зардлыг чиглүүлэх гол үзүүлэлтүүд бол хичээлийн байрны талбайн хэмжээ, ашиглалтын хугацаа гэж үзлээ. 1 мкв талбайд дунджаар 40 мянган төгрөгийн тогтмол зардал гарч байна. Баян-Өлгий аймгийн Цэнгэл сумын сургуульд 117 мянган төгрөг байгаа нь байр ашиглалтын хугацаатай холбоотойгоор өндөр байсан.

НӨХӨН ХАНГАЛТЫН ЗАРДАЛ

2022 онд сургуулиудыг цахим хэрэглэгдэхүүнээр хангах зорилгоор нөхөн хангалтын зардал олгогджээ. Тус санхүүжилт нь сургуулийн тоног төхөөрөмжийг сайжруулах зорилгоор нийт санхүүжилтийн 4-13 хувиар жил бүр олгогдоно.

Хүснэгт 6. Нөхөн хангалтын зардал (мянган төгрөг)

Сургууль	Нөхөн хангалтын зардал
Сүхбаатар дүүрэг 45-р сургууль	80,324
Өлгий сум 6-р сургууль	59,940
Сонгинохайрхан дүүрэг 123-р сургууль	67,435
Орхон-Уул сум 5-р сургууль	98,452
Булган сум 1-р сургууль	76,425
Баянчандмань Баянчандмань сургууль	55,062
Даланзадгад сум 5-р сургууль	80,920
Ханбогд сум 2-р сургууль	41,484
Хэрлэн сум 1-р сургууль	115,385
Жаргалтхаан сум Жаргалтхаан сургууль	11,957
Чингэлтэй дүүрэг 149-р сургууль	43,450
Баянгол дүүрэг Шинэ-Эрин ОУ-ын сургууль	51,594
Орхон-Уул сум Уран эгшиг урлагийн сургууль	98,452
Хан-Уул дүүрэг 63-р тусгай сургууль	43,450
Цэнгэл сум 1-р сургууль	12,480
Дархан-Уул сум 12-р сургууль	9,793
Сүхбаатар дүүрэг Спортын төв сургууль	54,825
Жаргалант сум 7-р сургууль	80,920
Сайхан сум 2-р сургууль	7,436
Баянзүрх дүүрэг 53-р сургууль	119,880

ЦАЛИНГИЙН ЗАРДАЛ

Цалингийн зардлыг бүлгийн тоо, судлагдахууны цагаар анги бүрд нарийвчлан хуваарилах нь хөтөлбөрийн өртгийг бодитой тооцоолоход чухал ач холбогдолтой. Сургуулийн нийт төсвийн 94 хувийг цалингийн зардал эзэлж байгаа бөгөөд багш нарын цалингийн 73 хувийг үндсэн цалин буюу 1005000 төгрөг, 27 хувийг нэмэгдэл цалин бүрдүүлж байна. Сургуулийн захиргаа, аж ахуйн ажилтны цалингийн шатлал дараах байдалтай байсан.

Хүснэгт 7. ЗАА-н ажилчдын бүтэц

Шатлал	ТҮЭМ-4	ТҮСУ-2	ТҮЭМ-5	ТҮСУ-3	ТҮ-1	ТҮ-5	ТҮ-3	ТҮ-8	ТҮ-4	ТҮ-2	ТҮБД-4	ТҮБД-5
Хувь	2%	2%	1%	1%	51%	3%	12%	4%	4%	4%	12%	4%

Багшийн цалин, сургалтын үйл ажиллагааны зардал, захиргаа аж ахуйн ажилтны цалин, эрүүл мэндийг дэмжих үйлчилгээ, багшийн хөгжлийн зардал, цахим хэрэглээний зардал, ариутгал үйлчилгээний зардал, танхимаас гадуурх үйл ажиллагааны зардал, сургуулийн үйл ажиллагааны зардлын бүтцийн хувийг хүснэгтэд харуулав. Багшийн цалингийн зардал 71.4 хувь, захиргаа аж ахуйн ажилтны цалингийн зардал 23 хувь, нийт цалингийн зардал 94.4 хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 8. ЕБС-ийн нэг хүүхдэд ноогдох хөтөлбөрийн өртөг анги бүрээр (төгрөгөөр)

	1-р анги	2-р анги	3-р анги	4-р анги	5-р анги	6-р анги
Бэлтгэл хөтөлбөр	70,025					
Монгол хэл	195,051	235,744	222,940	240,008	225,377	115,629
Иргэний ёс зүйн боловсрол	71,878	72,222	69,136	71,980	66,088	77,086
Математик	130,958	178,038	170,318	175,851	164,620	193,679
Хүн ба орчин	63,000	62,143	58,366			
Дүрслэх урлаг	63,002	68,047	64,291	66,443	47,372	35,043
Хөгжим	57,989	63,143	60,358	60,495	33,973	40,439
Биеийн тамир	60,619	65,661	63,127	65,583	60,628	80,878
Хүн ба байгаль				53,386	60,711	
Хүн ба нийгэм				44,126	60,711	
Эрүүл мэнд				34,153	30,774	40,439
Англи хэл					86,818	129,859
Уран зохиол						78,280
Монгол бичиг						63,768
Түүх						32,210
Биологи						32,547
Хими						32,547
Физик						32,547
Технологи						85,652
Мэдээлэл зүй						50,874
Казак хэл	28,516	21,291	18,346	16,989	19,831	7,899
Багш зохицуулах цаг	52,860	33,500	28,335	28,510	27,276	15,537

	7-р анги	8-р анги	9-р анги	10-р анги	11-р анги	12-р анги
Монгол хэл	71800	75380	78152	40747	54921	43335
Иргэний ёс зүйн боловсрол	68090	68466	70302	76161	80892	69967
Математик	137631	142003	145048	114842	124823	121052
Дүрслэх урлаг	35298	34699				
Хөгжим	34549	36053	36629			
Биеийн тамир	69099	72107	73257	76161	82612	72338
Эрүүл мэнд	34549	36053	36629	38081	40910	40115
Англи хэл	115701	116990	123246	123767	132643	129370
Уран зохиол	65685	68401	69906	44965	44835	41589
Монгол бичиг	62567	63529	64897	67277	65157	70888
Түүх	63713	64733	65680	33790	36054	
Биологи	64924	66065	66410	69421	69405	
Хими	64924	66065	66410	72865	72986	
Физик	64924	66065	66410	74961	77716	
Технологи	76300	80318	80977	65807	61274	52370
Мэдээлэл зүй	39363	44958	43311	41395	49711	44827
Нийгмийн ухаан	32764	33370	34540	74961	77716	
Газарзүй	33597	34290	34540	72865	76223	
Орос хэл	71473	70793	110607			
Казак хэл	11380	12149	11112	7751	7613	8406
Сонгон судлах				251586	295031	787368
Багш зохицуулах цаг	14184	15542	15228	13749	13274	12151

Шууд өртөгт багшийн цалингийн зардал, хичээл практикийн зардлыг тусгасан бол шууд бус өртөгт үлдсэн зардлуудыг тусгаж нэг сурагчид болон тухайн судлагдахуунд хамрагдах өртгийг тогтмол зардал тусгасан, тусгаагүй 2 загвараар үйлдэлд суурилсан аргачлалаар тооцоолов. Цалингийн зардлыг тухайн багшийн бодит гүйцэтгэлд үндэслэсэн нийт цалинг хичээл заасан цагт харьцуулан нэг цагийн үнэлгээг гаргаж тухайн заасан судлагдахуунд хамааруулах байдлаар судлагдахуунд хамаарах хөдөлмөрийн өртгийг тооцоолсон бол бусад зардлуудыг тохиромжтой чиглүүлэгчдийг ашиглан судлагдахуун бүрд хуваариллаа. Тооцооллыг хийхэд мөн цэцэрлэгийн хэв шинж, онцлогоос хамаарсан нэмэгдэл, итгэлцүүр зэргийг харгалзан үзсэн бөгөөд эцэг эх, асран хамгаалагчаас гарч буй зардлыг оруулаагүй болно.

СӨБ-ЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ӨРТӨГ СУДЛАГДАХУУНААР

СӨБ-ын бага бүлгийн өртөг 1.4 сая, дунд бүлгийн өртөг 1.6 сая төгрөг, ахлах бүлгийн өртөг 1.6 сая төгрөг, бэлтгэл бүлгийн өртөг 1.65 сая төгрөг, дунджаар 1.57 сая төгрөг байгаа нь өмнөх хувьсах зардлын нормативаас 54 хувиар өндөр үзүүлэлт юм.

Хүснэгт 9. СӨБ-ын нэг хүүхдэд ногдох хөтөлбөрийн өртөг, (төгрөгөөр)

Судлагдахуун	Бага бүлэг	Дунд бүлэг	Ахлах бүлэг	Бэлтгэл бүлэг
Хөдөлгөөн, эрүүл мэнд	95,744	104,731	105,744	105,304
Хэл яриа	130,839	142,109	154,195	157,136
Байгаль, нийгмийн орчин	130,839	142,109	150,241	157,136
Математикийн энгийн төсөөлөл	137,905	149,790	154,195	153,107
Хөгжим	89,683	100,970	100,786	101,132
Дүрслэх урлаг	137,905	149,790	142,334	153,107
Хүүхэд хөгжүүлэх цаг	722,916	789,500	807,496	826,923
Нийт	1,445,831	1,579,001	1,614,992	1,653,845

График 3. СӨБ-ын нэг хүүхдийн, нэг хичээлийн жилийн өртөг (төгрөг)

Судлагдахууны зардлыг бүлэг тус бүрээр гаргасныг доорх хүснэгтэд харууллаа. Өнөөгийн үнэ цэнээр тооцсон 4 жилийн боловсролын нийт өртөг 6.3 сая төгрөг байна.

Хүснэгт 10. СӨБ-ын судлагдахуун бүрийн өртөг (төгрөг)

Судлагдахуун	Нийт хувьсах өртөг	4 жилийн СӨБ-ын хүүхэд хөгжүүлэх цагийн өртөг
Хөдөлгөөн, эрүүл мэнд	411,523	3.1 сая буюу хамгийн өндөр байгаа бол математик энгийн төсөөлөл 594 мянга, хэл яриа 584 мянга, дүрслэх урлаг 583 мянга, байгаль, нийгмийн орчин 580 мянга, хөдөлгөөн эрүүл мэнд 412 мянган төгрөгийн өртөгтэй байна.
Хэл яриа	584,279	
Байгаль, нийгмийн орчин	580,325	
Математикийн энгийн төсөөлөл	594,997	
Хөгжим	392,571	
Дүрслэх урлаг	583,136	
Хүүхэд хөгжүүлэх цаг	3,146,835	
Нийт	6,293,669	

2022 оны хувьсах зардлын нормативаас тооцсон хөтөлбөрийг бүрэн эзэмших өртөг математикийн хичээл хамгийн өндөр буюу 1.8 сая төгрөг, монгол хэл 1.6 сая, сонгон судлах хичээл 1.3 сая, англи хэл 0.96 сая, иргэний ёс зүйн боловсрол 0.86 сая, биеийн тамир 0.84 сая, технологи 0.5 сая, бэлтгэл хөтөлбөр 0.07 сая, хүн ба орчин 0.184 сая, дүрслэх урлаг 0.414 сая, хөгжим 0.424 сая, казах хэл 0.171 сая, хүн ба байгаль 0.114 сая, хүн ба нийгэм 0.105 сая, эрүүл мэнд 0.33 сая, уран зохиол 0.414 сая, монгол бичиг 0.458 сая, түүх 0.296 сая, биологи 0.369 сая, хими 0.376 сая, физик 0.383 сая, физик

0.383 сая, мэдээлэл зүй 0.314 сая, нийгмийн ухаан 0.253 сая, газарзүй 0.252 сая, орос хэл 0.253 сая төгрөг хувьсах зардал бага ангид 817 мянган төгрөг, дунд ангид 1234 мянган төгрөг, дунд ангид 1436 мянган төгрөг байна.

4 жилийн СӨБ-ын хүүхэд хөгжүүлэх цагийн өртөг 3.1 сая буюу хамгийн өндөр байгаа бол математик энгийн төсөөлөл 594 мянга, хэл яриа 584 мянга, дүрслэх урлаг 583 мянга, байгаль, нийгмийн орчин 580 мянга, хөдөлгөөн эрүүл мэнд 412 мянган төгрөгийн өртөгтэй байна.

Боловсролын салбарын санхүүжилт нь эдийн засгийн өсөлт, инфляцын түвшин, хүн амд эзлэх хүүхдийн тооны өсөлтөөс ихээхэн хоцорч байгаа тул боловсролын үйлчилгээг тэгш, хүртээмжтэй, чанартай олгоход гол хязгаарлалт болж байна. БШУЯам болон Сангийн яаманд нэгтгэгдэж төсвийн төлөвлөгөөнд туссан дүнд өөрчлөлт оруулахгүйгээр боловсролын байгууллагуудын төсвийг баталдаг байх зохицуулалтыг оруулах шаардлагатай.

ДҮГНЭЛТ

Хувьсах зардлыг Бага, Дунд, Ахлах гэсэн ангиллаар бус 1-12-р анги тус бүрээр тооцож олгох нь илүү бодитой гэж дүгнэсэн. (Анги тус бүрийн судлагдахуун бүрээр нэгж өртгийг тооцоолсон.)

Анги бүрт хувьсах зардлыг олгохдоо шууд бүх суралцагчид адилхан 1.0 итгэлцүүрээр биш тодорхой сегментүүдэд хуваан, сегмент бүрт өөр итгэлцүүр ашиглах саналтай байна. Доорх сегментүүд зайлшгүй байх ёстой гэж үзсэн. Үүнд:

- Амьжиргааны баталгаажих түвшингээс доогуур орлоготой өрхийн суралцагч
- Бүтэн болон хагас өнчин суралцагч
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагч
- Онцгой авьяастай суралцагч (Сурлага, урлаг, спорт)

Үүнээс гадна гэмт үйлдлийн хохирогч болсон суралцагч, эрэгтэй, эмэгтэй суралцагчийн итгэлцүүрийг өөрөөр тооцох гэх зэрэг саналууд ч байж болох юм гэж үзэж байна.

СӨБ, ЕБС-ийн байршлаас хамаарсан итгэлцүүр дээр “Алслагдсан сум, баг” гэсэн сегментийг шинээр оруулж аймгийн төвөөсөө 200 км-ээс дээш алслагдсан сургууль, цэцэрлэгүүдийг хамруулах саналыг мөн оруулсан болно.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 53 дугаар тогтоол батлагдаж, 2024-2025 оны хичээлийн жилээс нэг хүүхдэд ногдох хувьсах зардлыг санхүүжүүлж байна.